

Beteckning: Rel C ht 2005:1

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

Den psykiska ohälsan i ett sekulariserat samhälle

Aida Ganic
September 2005

C-uppsats, 10 poäng
Religionsvetenskap

Religionsvetenskap C
Handledare: Jari Ristiniemi

Innehållsförteckning

1. BAKGRUND.....	3
1.1 SEKULARISERING.....	3
1.2 DEN PSYKISKA OHÄLSAN I DAGENS SAMHÄLLE	4
2. SYFTE	6
2.1 METOD	6
2.2 AVGRÄNSNING	7
3. RELIGION - ETT SVÅRDEFINIERAT BEGREPP	8
4. RELIGIONENS FUNKTION	9
4.1 RELIGIONENS FÖRKLARANDE FUNKTION	9
4.1.1 Religion och meningen med tillvaron.....	9
4.2 RELIGION SOM MORALISK VÄGLEDARE	11
5. PSYKOLOGISKA ASPEKTER AV RELIGION.....	12
5.1 FREUDS RELIGIONSKRITIK	12
5.2 JUNGS SYN PÅ RELIGION	13
5.3 FEUERBACHS SYN PÅ RELIGION	14
6. VÄRLDENS AVFÖRTROLLNING	16
6.1 SEKULARISERINGENS PSYKOLOGISKA KONSEKVENSER.....	18
7. DEN SEKULARISERADE RELIGIOSITETEN	20
7.1 DEN SEKULARISERADE LIVSÅSKÅDNINGSMARKNADEN	21
8. INTERVJURESULTAT	23
9. DISKUSSION	30
10. KÄLLFÖRTECKNING	36
LITTERATUR.....	36
INTERNET	36
BILAGA 1. INTERVJUFRÅGOR	37

1. Bakgrund

1.1 Sekularisering

I sin bok *Bibel, ekumenik och sekularisering* skriver Willebrands att för första gången i historien ställs nu alla människor i hela världen inför det faktum att de har del i en och samma historia. Denna enhet beror inte på något gemensamt religiöst ursprung eller något gemensamt religiöst framtidsmål. Den globala enheten har skapats genom en global sekularisering, med dess tro på människans värdighet och vår egen tids betydelse.¹

Ordet sekularisering är definierat i Bonniers lexikon som överföring av kyrkliga områden till världslig förvaltning, och som en tilltagande likgiltighet för det religiösa i samhället i stort och hos dess enskilda medborgare.² Sekulariseringen är inget fenomen som har inträffat plötsligt, utan en lång process som hänger samman med andra förändringar i samhället³, exempelvis inflyttning till städer, skapande av en naturvetenskaplig världsbild och mera rationella förklaringar på existentiella frågor.

Sekularisering är en global process som satte spår över stora delar av världen. Faktum är dock att denna har inträffat snabbast och radikalast i Västerlandet, eller med andra ord i den protestantiska världsdelen. Sverige tillhör de mest sekulariserade länderna i hela världen. En rad forskare, tillhörande olika vetenskapsgrenar, är överens om att protestantismen har utgjort en grundförutsättning för sekulariseringen. Max Weber ansåg att asketiska former av protestantismen lade grunden till den moderna kapitalismens anda. Kapitalismen i sin tur kan betraktas som ett förstadium till sekulariseringen. Ytterligare en viktig medverkande kraft i det här sammanhanget är den moderna vetenskapen och tekniken, även dessa med protestantisk bakgrund.⁴ Människan lärde sig att omvandla den materia som finns i naturen för sin egen användning. Hon betraktar naturen som en fyndgruva och nyttjar den, många gånger hänsynslöst, för att bygga sin moderna värld.⁵ För första gången i historien får människan den makten att behärska den till synes oförutsägbara naturen. Naturvetenskapens frammarsch innebar emellertid religionens tillbakagång.

---

¹ Willebrands J., 1968, sid. 49

² Bonniers Multimedia Lexikon 1998

³ Willebrands J., 1968, sid. 49

⁴ <http://hem.passagen.se/fosforos/arte35.htm?k> (2005-03-01)

⁵ Willebrands J., 1968, sid. 51

Att leva i ett sekulariserat samhälle innebär en tillvaro som inte styrs av metafysiska tolkningar och förklaringar om människans natur och regler. Människan har blivit självständig i relation till religion och riktar sig i stället på sådana problem som berör hennes omedelbara välbefinnande.⁶ Den sekulariserade människan lockas mer av framtiden än av det förflutna.⁷ ”Världen håller på att finna sig själv och behöver inte längre vädja till religionen och det heliga för att kunna förstå och göra bruk av sin autonomi ... Vår värld har förlorat sin naivitet.”⁸

1.2 Den psykiska ohälsan i dagens samhälle

Samtidigt som människan alltmer kan förlita sig på sig själv och är allt mindre beroende av högre makter för att klara sig, drabbas hon oftare av psykisk ohälsa. Psykisk ohälsa är ett svårdefinierat begrepp som kan tolkas på olika sätt. Enligt statens folkhälsoinstituts definition inrymmer det allt från psykisk sjukdom och allvarlig psykisk störning till att uppleva psykiska besvär som direkt eller indirekt stör det psykiska välbefinnandet och ens dagliga liv. Även alkohol- och drogmisbruk definieras i dessa.⁹

Den psykiska ohälsan har ökat markant under det senaste decenniet och utgör idag den näst största sjukdomsbördan i samhället, efter hjärt- och kärlsjukdomar. När vi betecknar psykisk ohälsa som ett växande folkhälsoproblem är det viktigt att betona att det inte handlar om de allvarliga psykiska störningarna. Här avses psykisk ohälsa som kan relateras till livskriser, arbetslivet eller traumatiska upplevelser.¹⁰

Allt fler människor drabbas av besvär i form av ängslan, oro, ångest och sömnsvårigheter. Ökningen av dessa besvär var påtaglig under 1990-talet och inträffade i alla åldersgrupper. Trenden har dessutom fortsatt och ökat sen dess. Den gruppen som drabbas hårdast av den negativa trenden är unga vuxna, särskilt yngre, i synnerhet kvinnor utan högre utbildning. Ytterligare ett problem i det här sammanhanget är att endast en mindre del av de drabbade väljer att söka professionell hjälp, vilket gör att en stor andel aldrig får en psykiatrisk diagnos och en lämplig behandling. Trots detta har forskningen av psykofarmaka ökat avsevärt under de senaste tio åren, huvudsakligen antidepressiva läkemedel.¹¹

---

⁶ Willebrands J., 1968, sid. 50

⁷ Willebrands J., 1968, sid. 53

⁸ Willebrands J., 1968, sid. 50

⁹ <http://www.sverigesinre.nu.canit.se> 2005-03-01, Socialstyrelsen - Folkhälsorapport 2001

¹⁰ Ibid.

Bland barn och ungdomar är fysiska sjukdomar betydligt mer sällsynta än bland äldre människor. När det gäller den psykiska hälsan är bilden annorlunda. Psykisk ohälsa är relativt vanligt förekommande bland dagens barn och ungdomar. Under de senaste tio åren har larmen och artiklarna om psykisk ohälsa bland unga avlöst varandra och mediebilderna har varit entydiga, den psykiska ohälsan ökar bland ungdomar. Ungdomarna mår betydligt sämre än för 10-12 år sedan och sämst mår 15-åriga flickor.¹²

Depressioner ökar påtagligt bland tonåringar. Enligt Folkhälsorapporten 2001 visade 5 procent av pojkar och 14 procent av flickor i åldrarna 16-17 tecken på depression. Var tredje ung människa har dåligt självförtroende, medan omkring 60 % har funderat på att de inte vill leva längre. Antalet unga flickor som skadar sig själva har fördubblats sedan början av 90-talet. Även ätstörningar blir allt vanligare bland flickor. Självmordsförsök, som yttersta konsekvensen av långvarig psykisk ohälsa, förekommer hos 3-10 procent av tonåringar och även det är vanligare bland flickor. I Stockholms län begår 4-9 ungdomar i åldern 15-18 år självmord varje år, vilket är en fjärdedel av den totala dödligheten i den åldersgruppen. De flesta är pojkar. Antalet självmord bland unga män ökade med 57 % mellan 1998 och 2002. Den vanligaste dödsorsaken bland män i åldern 15-29 är just självmord.¹³

Den negativa trenden märks tydligt på det ökande trycket på barnpsykiatri samt den övriga sjukvården. Antidepressiva läkemedel är inte godkända för behandling av barn och ungdomar. Trots detta har användningen av dessa preparat mer än fördubblats under de senaste fem åren, bland just den gruppen. Det finns femåriga pojkar och flickor som äter antidepressiva läkemedel. Allt oftare blir medicineringen det enda alternativet för deprimerade, ångestfyllda barn och ungdomar som försöker få kontroll över sina liv.¹⁴

---

¹¹ <http://www.sverigesinre.nu.canit.se> 2005-03-01, Socialstyrelsen - Folkhälsorapport 2001

¹² <http://www.riksdagen.se/debatt/0001/prot/52/52S00125.ASP>. 2005-04-11, Snabbprotokoll 2000/01:52

¹³ <http://www.riksdagen.se/debatt/0001/prot/52/52S00125.ASP>, 2005-04-11, Snabbprotokoll 2000/01:52, <http://www.sverigesinre.nu.canit.se> 2005-03-01, Socialstyrelsen - Folkhälsorapport 2001, Dagens Nätupplaga 05 04 27 Nätdoktor.se

¹⁴ <http://www.riksdagen.se/debatt/0001/prot/52/52S00125.ASP>. 2005-04-11, Snabbprotokoll 2000/01:52

2. Syfte

Vårt moderna samhälle är naturvetenskapens glansperiod. Det som kännetecknar naturvetenskapen är att den är fri från religiös- eller annan slags tro. Inom naturvetenskapen måste alla påståenden förankras i den verklighet som kan observeras. Detta lämnar inget utrymme för hänvisning till vare sig världsliga eller andliga auktoriteten Religionens verklighetsförklaringar är ytterst ogiltiga för den moderna människan. Samtidigt som hennes kontroll över livet och naturen är allt starkare, drabbas hon i allt högre utsträckning av psykisk ohälsa. Borde det inte vara tvärtom? Nu när människan kan kontrollera enormt mycket i sin tillvaro borde hon må bättre och inte sämre, logiskt tänkt. Eller behöver hon kanske religion trots allt?

Av stor vikt i det här sammanhanget är att göra en distinktion mellan sekularisering och sekularism eller världslighet. Willebrands säger: "Världens strävan mot självbestämmanderätt får inte sammanblandas med den ideologi som förnekar människans behov av att ta hänsyn till det som inte är av denna världen, med det som inte, principiellt eller faktiskt, ligger inom den mänskliga intelligensens räckvidd eller kontroll".¹⁵

Religionen är ett fenomen som har funnits i alla tider och kulturer. Den förefaller således utgöra en grundläggande del av den mänskliga kulturen. Av den anledningen och mot bakgrunden av sekulariseringsperspektivet är mitt mål att undersöka om det finns ett behov av religion, även i vår tid. Syfte med det här arbetet är således att försöka relatera sekulariseringen och den ökade psykiska ohälsan till varandra och undersöka om det finns något samband mellan de två olika företeelserna som kännetecknar vår samtid.

2.1 Metod

Min undersökning bygger på intervjuer som datainsamlingsmetod. Jag valde att ta kontakt med tre kuratorer som är verksamma i en mellanstor stad i mitten av Sverige. Två av dem jobbar på två olika gymnasieskolor, Ekskolan och Björkskolan. Den tredje kuratorn arbetar på en hälsocentral inom berörda kommunen.

Jag valde att ställa de tre kuratorernas svar mot varandra. Via telefon tog jag kontakt med respektive kurator och förklarade mitt ärende. Samtidigt frågade jag dem om de kunde tänka sig

---

¹⁵ Willebrands J., 1968, sid. 50

att ställa upp på en intervju, vilket alla tre valde att göra. Vi kom överens om ett passande datum för att genomföra intervjuerna. I samråd med min handledare iordningställde jag intervjufrågorna som jag sedan skickade med e-post till kuratorerna så att de i förväg hade möjligheten att förbereda sig. Sedan träffade jag dem, var och en, i ungefär en timme då vi gick igenom frågorna. Jag använde mig av en bandspelare samt papper och penna för att bevara materialet. Jag har därefter bearbetat och sammanfattat intervjuerna och presenterat dem i ett jämförande perspektiv i löpande text.

Intentionen var att även intervjua ungdomar för att få reda på hur de själva upplever sin situation och den värld de möter. Under undersökningens gång insåg jag att det skulle bli alltför omfattande och tidskrävande. Därför valde jag att avstå från det. Idén ger dock stora möjligheter till vidare forskning inom området.

2.2 Avgränsning

Att hitta eventuella kopplingar mellan sekulariseringen om människans psykiska hälsa är ett omfattande undersökningsområde som kräver många undersökningar inom en rad vetenskapsgrenar. Syfte med undersökningen beror i hög grad på vilken definitionsstrategi man använder. I det här sammanhanget måste frågan om vad vi menar med religion aktualiseras. Religion är ett vitt begrepp. Jag valde att använda en mer inklusiv definition vilket betyder betoning av religionens funktion, som i ett individperspektiv, vanligen innebär att skapa mening och sammanhang i livet. Jag avgränsade alltså den här undersökningen till en aspekt av religion, d.v.s. existentiella frågor. Vidare avgränsade jag undersökningen till en viss åldersgrupp, d.v.s. ungdomarna. Undersökningen är även geografiskt avgränsad till en mellanstor stad i mitten av Sverige. Andra åldersgrupper och andra aspekter av religion kommer dock att beröras då jag anser att det är relevant för undersökningen.

Ju större urvalet är desto mer representativt är undersökningen, menar Trost. Han anser också att bekvämlighetsurval hör till ett icke slumpmässigt urval vilket innebär att man tar det som finns tillgängligt. Detta ökar risken att undersökningen inte blir representativt för en större helhet.¹⁶ I och med att jag medvetet valde att intervjua tre kuratorer, delvis därför att de hade tid att ställa upp på intervju och delvis p.g.a. personliga kontakter, kan undersökningsresultatet riskera att betraktas som icke representativt för hela landet.

---

¹⁶ Trost I., 2001, sid. 29-31

3. Religion - ett svårdefinierat begrepp

Ordet religion kommer från det latinska ordet religio. Ordet kan tolkas på olika sätt. Det kan innebära en ed eller helig plikt. Det kan beteckna religiös inställning, fromhet och gudsdyrkan samt bruk som tillhör gudsdyrkan.¹⁷ Religionen tycks vara ett allmänmänniskt behov som förekommit i alla kulturer. De största fem religionerna är: hinduism, buddhism, judendom, kristendom och islam.¹⁸ De religionerna är olika på många sätt, men är även lika på en rad punkter.

I religionen kommer vi i kontakt med en verklighet som inte är gripbar för våra sinnen. Den verkligheten skrämmer och fascinerar på samma gång.¹⁹ Frågor som berör religionens väsen är metafysiska till sin natur och kan inte lösas på empiriskt eller deskriptivt sätt.²⁰ Samtidigt finns religionen i princip överallt och uppträder i ett stort antal olika gestalter. Om religionens funktion ska studeras är det nödvändigt att utröna de gemensamma egenskaperna för alla religioner. Olika vetenskapsgrenar gjorde ett försök att sammanställa de gemensamma psykologiska elementen som finns i alla religioner, antingen i form av en gemensam psykologisk utrustning eller gemensamma behov. Forskarna har kommit fram till att alla religioner innehåller ett komplex av trosföreställningar om världen, människan och övermänniskliga väsen.²¹

---

¹⁷ Ringgren H., 1974, sid. 10

¹⁸ Bonniers Multimedia Lexikon 1998

¹⁹ Ringgren H., 1974, sid. 49

²⁰ Ringgren H., 1974, sid. 20

²¹ Ringgren H., 1974, sid. 39

4. Religionens funktion

För att kunna redogöra för de eventuella konsekvenserna som religionens frånvaro kan ha för människan finner jag lämpligt att först titta närmare på religionens funktion i hennes liv.

4.1 Religionens förklarande funktion

Världen förändras ständigt och i takt med den förändringen förändras även människans världsbild. Gåtan som handlar om livets ström är dock oföränderlig. Den är byggd på tre till synes enkla frågor: Varifrån kommer jag? Vart går jag? Vad är meningen med vårt korta liv mellan födelse och död? Dessa frågor handlar alltså om livets källa, livets mål och livets mening. Dessa frågor är universella och oföränderliga. Frågorna aktualiseras ständigt hos nya människor i nya generationer. De är bara omklädda i kläder som passar tidsepoken som människor lever i.²² Dessa frågor hör till den mänskliga existensen och är outrotliga. I vår vetenskapliga värld förklaras allt utifrån lagen om orsak och verkan, även de existentiella frågorna. Men problemet är att dessa frågor inte kan besvaras med vårt logiska tänkande eller med hjälp av våra erfarenheter. Samtidigt är det av stor vikt att få en förklaring på våra funderingar kring liv och död. De existentiella frågorna har tidigare besvarats och förklarats av religion och filosofi. En av religionens huvudfunktioner är just att ge svar på sådana frågor.²³

4.1.1 Religion och meningen med tillvaron

Religionens svar på de eviga frågorna har hjälpt människan i alla tider att hitta meningen med tillvaron. Livet kan tolkas och upplevas på olika sätt. Ett sätt att betrakta tillvaron är att se på den som en slump. Det synsättet kan leda till att människan inte vet hur hon ska förhålla sig till livet. Livet tenderar då att upplevas som meningslöst. Vidare kan livet upplevas som någonting förutbestämt, ett öde eller någonting sänt från någon högre makt, en eller flera gudar. En sådan förklaring på existensen kan i många fall skapa en mening med allt som händer i en människans liv.²⁴

En viktig del av livet är döden. Alla människor har någon gång funderat över den. Det sägs att allt är relativt, men det faktum att alla som har fötts kommer att dö tillhör den absoluta sanningen. Vad händer efter döden tillhör däremot den absoluta hemligheten. Ingen kan ge ett

---

²² Bergstrand G., 1988, sid. 13

²³ Bergstrand G., 1988, sid. 11

²⁴ Ringgren H., 1974, sid. 39f

färdigt svar på den frågan. Att uppleva döden som någonting meningsfullt är dock ytterst viktigt för att hitta meningen med livet.

Döden är ett märkligt fenomen som även religionen på något sätt måste komma till rätta med. Alla religioner sysselsätter sig i högsta grad med just motsättningen mellan liv och död. Religionen strävar efter att marginalisera den absoluta motsatsen mellan dessa två företeelser genom att konstruera en föreställning om en annan värld dit vi kommer efter döden. Gud tillhör den andra världen och livet där är evigt. Att människan hamnar i den andra världen efter det jordiska livet innebär att människan förenar sig med Gud. Hon fortsätter att leva ett evigt liv. Döden innebär alltså inget absolut slut, utan början på ett nytt liv.²⁵ En sådan framställning tilldelar döden en meningsfull roll och i och med detta får även livet en mening. Denna princip finns i varje mytologiskt systems struktur. Myter gör först en distinktion mellan liv och död och mellan människan och Gud för att sedan binda samman dessa motsatta företeelser.²⁶

Av stor betydelse är att påpeka att det intellektuella momentet inte är uteslutet ur religionens förklarande funktion. De förklaringarna som religionen ger kring livet, döden och världen är till en stor del ologiska. Det handlar ofta om en irrationellt sammanhängande tankebyggnad, men förklaringarna tjänar sitt syfte ändå. Den troende människan tror på de religiösa föreställningarna och i och med detta fyller religionen sitt syfte, den skapar nämligen mening i den annars meningslösa tillvaron.²⁷ En av de första kyrkofäderna, Origenes, som levde på 200-talet e.Kr. påpekade redan då att skapelsemyterna inte är avsedda att tolkas bokstavligt. Origenes kommenterar tolkningen av Bibelns skapelsemyt så här:

Ty vilken människa med förstånd kan tro att första, andra och tredje dagen, kvällen och morgonen fanns utan sol, måne och stjärnor och att första dagen var som den var utan stjärnor och himmel? Och vem är så galen att han antar att Gud på jordbrukarens sätt anlade ett paradiset i Eden i öster och där satte livets träd, synligt och påtagligt, så att den som med sina fysiska tänder smakade av dessa frukter uppnådde liv och åter, att någon fick del av det goda och det onda genom att tugga på det som tagits från trädet? Och om det sägs om Gud att han på kvällen gick omkring i paradiset och om Adam att han gömde sig under ett träd, så tror jag inte att någon tvivlar på att allt detta *på ett bildligt sätt antyder vissa mysterier.*²⁸

---

²⁵ Ringgren H., 1974 sid. 48, 78f

²⁶ Ringgren H., 1974 sid. 48

²⁷ Ringgren H., 1974, sid. 39, 66

²⁸ Dahlin B., 2004, sid. 17

4.2 Religion som moralisk vägledare

Religionens funktion är inte enbart att stilla människans nyfikenhet genom att ge svar på en rad viktiga frågor som rör existensen, utan även att hjälpa henne att inrätta sig efter tron på en högre makt. Den makten står bakom både lycka och olycka. Människan underordnar sig denna makt, en eller flera gudar, med tron att det finns en mening med allt som den låter hända. Gud eller gudar anses vara barmhärtiga och förlåtande, och problemet uppstår först då när onda saker inträffar. Om Gud är så god som han anses vara inom alla religioner, hur är det möjligt att olyckor inträffar. Det onda måste alltså på något sätt hitta plats i åskådningen.²⁹

Ofta, men speciellt i de monoteistiska religionerna, tilldelas Gud den rollen av moralisk auktoritet som straffar de olydiga och ger belöning till de trofasta. Guden kräver alltså tjänster och lydnad i många former.³⁰ Det ställs höga krav på människans handlande där det goda måste förtjänas.³¹ Människan försöker undvika guds vrede genom att skapa en sådan relation till honom så att han gynnar hennes intresse.³² Det innebär alltså att människan inte är passiv i sin gudstro, utan är i stånd att till en viss del kontrollera sin tillvaro.

---

²⁹ Ringgren H., 1974, sid. 40, 70

³⁰ Ringgren H., 1974, sid. 65

³¹ Ringgren H., 1974, sid. 77

³² Ringgren H., 1974, sid. 40

5. Psykologiska aspekter av religion

En del forskare är konstruktiva i sin religionskritik, medan andra har en negativ syn på religionen och dess inverkan på människan.

5.1 Freuds religionskritik

En av de forskare som var negativt ställd mot religionen var Freud. Han kallade sig själv för gudsövergiven och icke-troende jude.³³ Hans, i högsta grad fientliga inställning till religion påverkades troligen mycket av det antisemitiska klimatet som rådde i det katolska Europa under andra delen av 1800- och första delen av 1900-talet. Under hela sitt liv förföljdes han av den fientliga synen på judar. Hans hat mot religionen var förstås mest riktat mot det romersk katolska kyrkan, men var även uttalat beträffande andra religioner däribland hans egen, d.v.s. judendomen. Redan under sin ungdom var Freud en medveten ateist, för att med tiden utveckla en påtaglig antipati mot religionen.³⁴

Samtidigt som han bestämde sig för ett liv utan religion, blev han påverkad av den under hela sitt liv. David Wulff uttrycker det så här: "Religionen har inspirerat honom till aktivt religionshat".³⁵ I samband med sitt åldrande skrev han alltmer om relationen mellan religion och psykisk hälsa. År 1893 angav Freud för första gången sin teori om religionens psykologiska funktion. Han lyfte fram den positiva renande effekten som bikten gav i den katolska religionen. Freud berörde även de mystiska erfarenheterna hos helgon och nunnor och kallade dessa för hysteriska delirier. Sedan kom det ytterligare en rad av hans artiklar och uppsatser som behandlade religionens inverkan på den mentala hälsan. I sina skrifter diskuterade Freud både den ontogenetiska frågan, vilken handlade om utveckling av individuell fromhet, och den fylogenetiska frågan som behandlar religionens ursprung hos människosläkten.³⁶

År 1907 publicerades Freuds uppsats under namnet "Tvångshandlingar och religionsutövning". Han drog vissa paralleller mellan den enskilde neurotikerns tvångshandlingar och de religiösa ritualerna och beteenden. Neurosen kan i detta sammanhang betraktas som en individuell religion, medan religionen framstår som en kollektiv neuros. Båda har dock ursprung i samma

---

³³ Wulff D., 1993, sid. 42

³⁴ Wulff D., 1993, sid. 20, 42

³⁵ Wulff D., 1993, sid. 45

³⁶ Geels A., Wikström O., 1989, sid. 110

omedvetna behov, och båda utförs i varje detalj, med stor uppmärksamhet och tillåter inga avbrott. Att låta bli att utföra tvångshandlingar såväl religiösa ritualer medför ångest eller skuld.

Neurotikern skyddar sig via sina ritualiserade handlingar eller tankar mot den frestelse han/hon är rädd för. Detta är ett tecken på dolda konflikter som skickar impulser från det omedvetna. Det är ofta de sexuella impulserna som ligger till grund för ett sådant beteende. I likhet med tvångsneuros är också religion, enligt Freud, ett uttryck för en omedveten konflikt. Utvecklingen av en religion baseras på undertryckandet och förnekelse av olika egoistiska och socialt skadliga impulser, menar han.³⁷

I Freuds fortsatta studier kring religionspsykologiska frågor, kom han fram till slutsatsen att ”religion är alltså en ren illusion, en bedräglig vanföreställning”. Han ansåg att religiositet, guds bild, är ett regressivt tillstånd som egentligen är ett resultat av ett naivt hjälpberoende. Ur ett biologiskt perspektiv kan religiositet, enligt Freud, spåras tillbaka till det lilla barnets hjälplöshet och hjälpbehov. I barnets ögon är föräldrarna allmäktiga och allgoda. Genom att lämna sitt liv i deras händer kan det lilla barnet leva tryggt i sitt beroende. Problemet uppstår när barndomstiden är över och när nu den vuxna människan möter de existentiella kriserna. Det blir lätt att människan upplever sin situation precis som i barndomen och därmed hamnar i ett regressivt tillstånd. Längtan efter fadern kan projiceras till Gud som då förväntas beskydda henne. Religionen fyller på så sätt ett behov av kompensation för den för alltid förlorade allmäktige fadersgestalten. Religionen blir ingenting annat än en fiktiv tröst, menar Freud, och anser att detta tillstånd måste övervinnas.³⁸ Annars reduceras människans möjligheter att jobba med sig själv och sin världsuppfattning. Människan ska inte fly från verkligheten utan möta den.

5.2 Jungs syn på religion

Ett annat viktigt namn inom religionspsykologi är Carl Gustav Jung. Han kom från en religiös familj. Hans far var präst i den schweiziska reformerta kyrkan. När Jung var fyra år gammal flyttade hans familj till en prästgård nära Basel. Där tjänstgjorde hans fader som sjukhuspräst på ett mentalsjukhus. Många minnen från den tiden lämnade spår i Jungs liv.³⁹

---

³⁷ Wulff D., 1993, sid. 46f

³⁸ Geels A., Wikström O., 1989, sid. 113ff

³⁹ Wulff D., 1993, sid. 246, 248

Till skillnad från Freud hade Jung en positiv grundsyn på religion, men även delvis kritisk. Han ansåg å ena sidan att religionen var en positiv faktor med ett psykologisk värde. Han skrev att religionen utgör en nödvändig psykologisk funktion och som en sådan ska den inte försummas.⁴⁰ Å andra sidan beskrev han religionen som en felaktig föreställning, som kan hålla kvar människor i ett outvecklat psykiskt tillstånd. Den ideala religionen skulle dock, menade Jung, leda människa mot förståelse och befria henne från en tro präglad av underkastelse. Jung upplevde alltså religionen som en feltolkning, men som en positiv sådan.⁴¹

Till motsats från Freud som ansåg att religiositeten är en abnormitet eller närmare sagt ett regressivt tillstånd, vilket måste överges om personens vidare mognad ska vara möjlig, påstod Jung att det är irreligiositeten som är abnorm. Detta motiverade han så här:

Bland alla mina patienter som befunnit sig i andra levnadshälften - d.v.s. de som varit över trettiofem år gamla - har jag inte mött någon vars problem i grunden inte bestod i att försöka finna en religiös livsåskådning. Man kan med säkerhet våga säga, att samtliga blev sjuka därför att de förlorat vad de levande religionerna i alla tider har försett sina troende med, och inte någon av den har blivit helt återställd om de inte återfått sin religiösa inställning.⁴²

Jung betonade starkt att religionen är ett allmänmänskligt fenomen. Den människan som isolerar sig ifrån den kollektiva religiositetens myter och symboler riskerar att bli en kluven människa.⁴³

5.3 Feuerbachs syn på religion

Feuerbachs religionskritik är till en vis del negativ, men huvudsakligen konstruktiv. Som en sådan har den påtagliga likheter med Freuds såsom Jungs religionskritik. Feuerbach är en av de första forskarna som utför en mental historisk analys av religion. Han undersökte hur Gudsbilden fungerar i människans inre och människans mentalitet. Han kom fram till att Gud är människans egen projektion. Människan projicerar sidor av sin egen personlighet på en abstrakt Gud och på det sättet förlorar delar av sig själv. Detta leder till att människan inte blir hel.

---

⁴⁰ Wulff D., 1993, sid. 245

⁴¹ Wulff D., 1993, sid. 275

⁴² Wulff D., 1993, sid. 276

⁴³ Geels A., Wikström O, 1989. sid. 136

Gud är, enligt Feuerbachs, enbart en fantasi, en inre mental föreställning. Denna teori har påtagliga likheter med Freuds synsätt på Guds bilden. Feuerbachs utvidgar emellertid teorin och kommer fram till slutsatsen att en människans religiositet ser ut som en cirkel som måste slutas. Enligt honom kan religion vara en möjlighet till självkänedom. I religionen kan människan känna igen de bitarna av sig själv som hon projicerat till Gud. När hon tar tillbaka projektionerna blir cirkeln sluten och människan hel. Tomrummen som finns inom människan fylls på så sätt och eventuell ångest dämpas, enligt Feuerbach.

6. Världens avförtrollning

I sin bok *Om undran inför livet* skriver Bo Dahlin att vi alla föds i en kultur, ett språk och en världsbild där vi är verksamma i. Detta kallar han för livsformen. Dahlin anser att den livsformen färgar vår förståelse av tillvaron och de funderingar vi har kring livet. Även förklaringar på dessa funderingar baseras på den livsformen.⁴⁴ Det sägs att vi alla är barn av vår tid.

Jag finner således lämpligt att börja med frågan: Vad kännetecknar vårt samhälles livsform?

Max Weber kommenterade den kulturutvecklingen som har ägt rum i västvärlden de senaste hundra åren som en avförtrollning av världen. Han skrev att ”västerlandets sociala och kulturella utveckling kunde beskrivas som en rationaliseringsprocess, d.v.s. en process i vilken det kalkylerade förnuftet, ratio, fått en alltmer framträdande roll i kultur- och samhällslivet.”⁴⁵

Embryot till rationaliserandet av den västerländska världsbilden uppstod redan på 1600-talet med Francis Bacon som en av förgrundsgestalterna. Hans ideal var ”una scientia universalis”, en universell vetenskap. Religionens roll i den västerländska människans liv har reducerats kontinuerligt sedan dess. Konsekvensen av en sådan utveckling blev att den moderna människan fick en uppfattning att allting går att förklaras på ett rationellt och logiskt sätt. Världen, människan och samhället började förklaras utifrån naturvetenskapliga teorier och i naturvetenskapliga termer.⁴⁶ En sådan världsåskådning lämnar inget utrymme för företeelser som inte kan bevisas vetenskapligt. Men tanke på att Gudarna tillhör den kategorin som inte låter sig bevisas på det sättet försvann dessa företeelser och den gamla världen vändes mot sitt slut.⁴⁷ En ny värld uppstod. Den är avförtrollad, formell och teknisk.

Att leva i en förtrollad livsform skiljer sig betydligt från livet i den avförtrollade livsformen. Dahlin exemplifierar denna skillnad genom att jämföra hur en traditionstrogne indiern och en västerländsk människa börjar sin dag. Indiern börjar sin dag vid ett tempel där han ber.

---

⁴⁴ Dahlin B., 2004, sid. 13

⁴⁵ Dahlin B., 2004, sid. 14

⁴⁶ Dahlin B., 2004, sid. 14

⁴⁷ Dahlin B., 2004, sid. 15

Templet behöver dock inte betyda en tempelbyggnad. Det kan vara ett litet hörn i hemmet som är avsett till det gudomliga. Först efter bönen börjar han det dagliga världsliga livet. Till skillnad från den traditionstrogne indiern börjar den västerländska människan sin dag med frukost, ofta framför TV eller med tidningar.⁴⁸

Skillnaden mellan de två olika livsstilar är påtaglig. Den religiösa människan börjar dagen genom att bli påmind om existensen av andra världar utanför den jordiska. Hon sätter sig själv i en större kontext och visar medvetenhet om sitt egen beroende av dessa världar. Den sekulariserade människan börjar däremot dagen med att vända sig till den värld vi lever i. Det som står utanför den jordiska räckhåll och som inte är gripbart för sinnena är inte intressant för henne. Dagens människa är betagen av mänskliga förnufts, till synes, obegränsade möjligheter att förstå och behärska världen. Det viktigaste för henne är att få information om vad som händer just nu. Det är hon själv och nuet som står i centrum. Hon lägger vikten på den yttre verkligheten, naturen och det fysiska. Den inre världen riskerar således att bli försummad.⁴⁹ Den skotske psykiatrikern Ronald Laing kommenterar detta fenomen så här:

Vår tid har framför allt kännetecknats av en strävan att kontrollera den yttre världen, och av att den inre världen nästan helt och hållet glöms bort. Om man bedömer människans utveckling med utgångspunkt i kännedomen om den yttre världen, då gör vi på många sätt framsteg. Om vår bedömning görs med utgångspunkt i den inre världen och i harmonin mellan inre och yttre, då måste omdömet bli helt annorlunda.⁵⁰

Den sekulariserade världen förändras i hög takt. Människan hinner aldrig reflektera över livet. De eviga livsfrågorna kommer således ofta i bakgrunden. Dessutom kan dessa frågor inte besvaras med ”ja” eller ”nej” och därmed tenderar de att stämplas som irrationella. I vår kultur är intellekt och förnuft det primära och brist på vetande betraktas som brist på information. Svar på livets gåtor är emellertid ingen färdig information som människan kan skaffa. Hon måste förlita sig på känslans visdom och kroppens instinkter för att förstå dessa.⁵¹

---

⁴⁸ Dahlin B., 2004, sid. 15

⁴⁹ Dahlin B., 2004, sid. 16

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Dahlin B., 2004, sid. 17

6.1 Sekulariseringens psykologiska konsekvenser

Den nya världsåskådningen har medfört en rad psykologiska följder för människan. Gudarna försvann efter många århundraden och människan lämnades ensam att hantera den stora världen. ”Himlens röster hade tystnat: människan var ensam i ett gränslöst universum.”⁵² Det himmelska och det jordiska smälte samman och plötsligt rådde samma matematiska och mekaniska lagar överallt. Nya tider medförde en rad förändringar på samhälls- såsom individplan. Kollektivsamhället förvandlades till ett individsamhälle. Människan hänvisades alltmer till sig själv. Hon lämnades ensam att handskas med de eviga existentiella frågorna som förvandlades till någonting ytterst subjektivt. Religionens förklaringar av livet har inte blivit ersatta. Frågorna har förblivit obesvarade. Detta gjorde att en stark längtan efter en mening utanför sig själv skapades. Meningsförlusten som de nya tiderna förde med sig upplevdes inte bara av vanliga människor som inte behärskar de olika vetenskapliga modeller och termer. Även vissa vetenskapsmän med hög intellektuell färdighet, som matematiken Pascal, upplevde att människan förlorade meningen med tillvaron.⁵³

Den tyske socialpedagogen Tomas Ziehes var en dem som undersökte den västerländska rationaliseringsprocessens effekter på människans psykiska välbefinnande. Han kom fram till att en tendens till narcissism, egenkärlek och självfixering, blir allt vanligare bland dagens ungdomar. Detta betyder emellertid inte att en självfixerad människa trivs bra med bara sig själv. Paradoxalt nog är den egenkärleken ett uttryck för en allt större önskan att glömma sig själv och bli del av något större. Budskapet är tydligt: ”Gör mig till en del av något större ...”, låt mig få känna att jag tillhör något annat än ”mitt eget trista jag”.⁵⁴

Dahlin skriver att den längtan som finns bland ungdomar måste tas på allvar från samhällets sida och inte betraktas som bara ett uttryck för romantiskt drömmeri. Känslor av en sådan karaktär har legat till grunden för människans religiösa strävanden efter frälsning sedan tidernas begynnelse. Om den längtan försummas riskerar människan, driven av de inre impulserna, att vändas till konstgjorda medel i sin jakt från sig själv. Olika sekter där människor kan känna sig som en i gruppen är en annan lösning när längtan blir för stor.⁵⁵

---

⁵² Dahlin B., 2004, sid. 19

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Dahlin B., 2004, sid. 19f

⁵⁵ Dahlin B., 2004, sid. 20

Sådana lösningar kan betraktas som en flykt från verkligheten. När livet upplevs som alltför svårt känns det som man vill bort, bort, men frågan är vart. Det är mänskligt att vilja fly då det inte känns bra, men det är svårt att fly från livet och sig själv. Ungdomar är överrepresenterade i självmordstatistiken, så tyvärr leder ”bort” ibland till självmord. Den franske författaren Jacques Lusseyran lyfte upp den problematiken redan på 70-talet och varnade för vår civilisations vetenskaplighet:

... Jag har full förståelse för att de vill dra ner rullgardinen mot denna värld, där varje dag hela folk och stora skogar mördas och förintas, och där förföljelser äger rum, inte på grund av raseri, utan med kall vetenskaplighet. Och allvarligt talat, hur kan man också i längden stå ut med denna civilisation, i vilken själen blir kringgärdad, kanaliserad, etiketterad och förolämpad? Hur kan man också finna tillfredsställelse i ett samhälle, där fantasin snart bara förvisats till fritidssysselsättning? Där man jämt måste väga och räkna allt, ja själva lyckan, så som man väger cement eller konstgödsel? Jag förstår mycket väl, att de besjålas av en enda önskan, den att gå sin väg. Men när de går bort, kommer de då också någonstans? Man är tvungen att tala om för den alla att de inte kommer att komma någonstans.⁵⁶

Lusseyran skildrar alltså vår samtid som ytterst själlös och mekaniserad. Att träda i en sådan värld kan skapa ångest och tomhet. Människan börjar alltmer ifrågasätta den moderna livsformen. ”Själva avförtrollningen håller på att avförtrollas”⁵⁷ Detta medför att även livsfrågorna aktualiseras och moraliska värderingar och normer blir förhandlingsbara. Vad är rätt eller fel? Osäkerheten är påtaglig inom alla livets sfärer. Det som var självklart i början av vårt sekel, som t.ex. att olydiga barn ska straffas, väcker mångtaliga diskussioner idag och svaren blir många. Den amerikanske psykoterapeuten Robert Sardello skriver att vi träder in i en tid av total instabilitet som vi alla kommer att bli berörda av.⁵⁸

---

⁵⁶ Dahlin B., 2004, sid. 21

⁵⁷ Dahlin B., 2004, sid. 23

⁵⁸ Dahlin B., 2004, sid. 24f

7. Den sekulariserade religiositeten

Som en del av projektet *Från statskyrka till fri folkkyrka - en religionssociologisk, tjänsteteoretisk och teologisk analys inför förändrade relationer mellan Svenska kyrkan och staten år 2000* gjorde Ulf Sjödin, docent i religionsvetenskap, en studie av den beprövande erfarenhetens ställning bland svenska ungdomar.

Han undersökte religiositeten bland både vuxna och tonåriga svenskar. Undersökningen visar att "detraditionaliseringen" av västvärlden ledde till att andelen aktiva och engagerade medlemmar i kyrkor och samfund utgjorde en klar minoritet bland alla åldersgrupper i samhället. Bara 10 procent av svenskarna deltog regelbundet i gudstjänst år 1999.⁵⁹ Samtidigt har en klar majoritet, tre fjärdedelar av den totala befolkningen, förblivit medlemmar i den svenska kyrkan. En stor del av befolkningen värderar högt riters betydelse, exempelvis dop, konfirmation och begravning. Detta faktum kan tolkas som att ett behov av en fast tradition, trygghet, stabilitet samt beprövad erfarenhet finns bland människor, trots sekulariseringen.⁶⁰

Behovet av religion visar sig tydligast i den livsfrågeorienterade aspekten. Det perspektivet av religion är närvarande i varje människas dagliga liv, men aktualiseras speciellt mycket i samband med olika kriser. Undersökningen som Sjödin gjorde visar att 35 procent av ungdomarna ofta funderar på de existentiella frågorna, medan 45 procent gör det ibland, 16 procent sällan och 2 procent aldrig. Undersökningen visar också att flickor tänker betydligt oftare på livets mening än pojkar.⁶¹

Sjödin har också undersökt ungdomarnas syn på det transcendenta. Det transcendenta kan dock ses ur två perspektiv och därmed ha olika betydelse. Å ena sida kan relatering till det transcendentum betraktas som tron på existensen av någon högre makt som står ovanför eller utanför människan. En annan aspekt av det transcendentum är tron på ett liv efter döden.⁶² Hans undersökning visar att nio av tio ungdomar tror på någon form av transcendens. Endast var tionde ungdom avvisar helt tron på någon högre makt eller liv efter döden. Intressant att notera är att de flesta valde svarsalternativet "Något, men jag vet inte vad". Ungdomarnas tro är alltså fri från dogmatiska kopplingar. Deras tro bygger till stor del på individuella tolkningar av

---

⁵⁹ Sjödin U., 2001 sid. 15

⁶⁰ Sjödin U., 2001 sid. 13, 73

⁶¹ Sjödin U., 2001 sid. 105

⁶² Sjödin U., 2001 sid. 100

innebörden.⁶³ Att svarsalternativet ”Jag tror på något, fast jag vet inte vad” är så populärt som det är kan förklaras med att ungdomarna saknar fasta och trovärdiga alternativ bland nu existerade livsåskådningar.⁶⁴

Sammanfattningsvis skriver Sjödin att religionens betydelse i människans liv inte har minskat, utan bara förändrats. Allt fler blir privat religiösa. Detta har i sin tur lett till att människor söker sig utanför kyrkans ideologiska ramar.⁶⁵ Den största religionen i Sverige idag kan således vara osynlig, tyst och icke organiserad. En del av de människorna kan vara starkt religiösa utan att tillhöra någon etablerad tro. Detta behöver dock inte betyda att en privatreligiös människa är absolut oberoende av de existerade religionerna. Det är bara så att den personen inte är låst till en specifik troslära och samfund på samma sätt som förut, utan är fri i sin tro.⁶⁶

7.1 Den sekulariserade livsåskådningsmarknaden

Förr i tiden var kyrkan den stora auktoriteten som stod för beprövad erfarenhet. Människor socialiserades i en given religiös tradition som sällan ifrågasattes av gemene man. Dagens ungdomar träder däremot in i en värld utan givna religiösa ramar. De är i princip tvungna att skapa sin egen religion oberoende av kyrkan. De möter en livsåskådningsmarknad där de kan ”plocka ihop” sin egen trosföreställning⁶⁷

På den livsåskådningsmarknaden som vi har idag finns en mångfald av olika ideologier. Det finns ingen ”censur”, utan alla ideologier är legitimerade på samma villkor. Det finns ingen ideologisk monopolsituation som det fanns förut. Den inhemska religionen har i Sverige, men även i övriga Europa, fått konkurrens av åskådningar och idéer från andra kulturer.⁶⁸ I hela västvärlden har den religiösa mångfalden blivit påtaglig sedan några decennier tillbaka. Enhetssamhället existerar inte längre. Sverige exempelvis, har runt 9 miljoner invånare därav 1 780 000, d.v.s. 20 procent, har invandrarbakgrund.⁶⁹ Med dessa människor följde även deras kulturer och religioner, som oftast är annorlunda än den svenska. Den religiösa pluralismen har lett till att en del nyreligiösa rörelser bildats och gjorts sig gällande på den svenska religiösa arenan. De nyreligiösa rörelserna kan även ses som ett uttryck för privatisering av religionen.

---

⁶³ Sjödin U., 2001 sid. 101

⁶⁴ Sjödin U., 2001 sid. 105

⁶⁵ Sjödin U., 2001 sid. 73

⁶⁶ Svenska Dagbladet, 1985, sid. 32

⁶⁷ Sjödin U., 2001 sid. 74

⁶⁸ Sjödin U., 2001 sid. 23

⁶⁹ www.quickresponse.nu/qanda_show.asp?node=4&quest=57

Värderingsförändringarna märks tydligast bland ungdomarna. De visar ett större intresse för och engagemang i livsåskådningsfrågor än vuxna. Yngre håller på att bli i högre grad öppna för transcendent relaterade värden. Detta kan ses som en indikator på allmänna värderingsförändringar som Sverige går tillmötes. Detta kan tolkas som om religionen är på väg att återkomma. Så som det ser nu finns det dock inte många tecken som tyder på att den traditionella religionen skulle utgöra någon större attraktion bland ungdomarna.⁷⁰

---

⁷⁰ Sjödin U., 2001, sid. 24, 94

8. Intervjuresultat

Här redovisar jag intervjuerna med Ekskolans kurator Viveka, Björkskolans kurator Karin samt Strandhälsocentralens kurator Peter på ett jämförande sätt i en löpande text.

Alla tre har en lång arbetslivserfarenhet bakom sig. Viveka har arbetat som kurator på Ekskolan i 12 år. Karin har jobbat som kurator i 35 år. Förutom en deltidstjänst på Ekskolan som hon hade i 7 år, har hon bara arbetat på Björkskolan. Peter har arbetat som kurator i 42 år. Till skillnad från Viveka och Karin har han aldrig arbetat på inom skolhälsovården.

Ekskolan har omkring 950 elever och omkring 15 av dem går regelbundet i samtalsterapi hos Viveka under den pågående terminen. Hon för dock ingen noggrann statistik över eleverna, så det är svårt att ange någon exakt siffra. Liknande svar har jag även fått av Karin. Björkskolan har mellan 800 och 850 elever och många av dem bara "tittar förbi" när de har behov att prata med någon. Karin säger att dagarna är fulla, men exakt hur många elever det rör sig om kunde hon inte säga. Peter däremot vet exakt hur många patienter han tar emot varje dag. I genomsnitt brukar han träffa 6 patienter under en arbetsdag. Omkring 20 % av alla hans patienter är ungdomar. Till skillnad från Peter ville varken Viveka eller Karin kalla ungdomarna de träffar för patienter. De kallar dem elever.

Viveka och Karin delar den uppfattningen att de flesta ungdomar mår bra. Dagens mediebild av den alarmerande psykiska ohälsan bland ungdomar upplever båda två som överdriven. Deras erfarenheter av möten med ungdomarna överensstämmer inte med denna bild. Karin påpekar att det bara är en bråkdel som mår dåligt, men det är just den bråkdelen som "syns". Peter däremot delar inte den uppfattningen. Han menar att många, i alla fall fler än en bråkdel, av dagens ungdomar mår dåligt. Hans erfarenhet av möte med patienterna överensstämmer många gånger med den rådande bilden som media ger.

Den s.k. ökningen av psykisk ohälsa bland ungdomar kan enligt Viveka och Karin tolkas på olika sätt. Ingen av dem har märkt någon markant ökning av psykisk ohälsa bland elever i de två skolorna de är verksamma i. De är överens om att det inte är någon stor skillnad på ungdomarnas psykiska välbefinnande än förut, globalt sett. Karin har märkt en liten ökning av elever som skär sig samt elever som har matrelaterade problem. De är inte många, men fler än förut, kommenterar hon. De delar den uppfattningen att det har snarare skett en förändring

på hur vi som vuxna förhåller oss till problematiken jämfört med förut. Viveka säger att dagens vuxna tar det mer på allvar när barn och ungdomar inte mår bra. Förut betraktades sådana problem som någonting övergående, någonting som går över av sig själv. Idag är det samma dignitet på ungdomarnas problem som på vuxnas. Karin anser att vi märker dem som mår dåligt tydligare idag än förut. Idag vågar ungdomarna tala om att de inte mår bra. Hon tillägger även att det fanns mindre resurser förut jämfört med idag. Dessutom visste man inte hur man skulle förhålla sig till problemet. Peter däremot märkte en tydlig ökning av psykisk ohälsa både bland vuxna och bland ungdomar.

Någonting som alla tre kuratorer har märkt tydligt är en ökning av användandet av antidepressiva läkemedel bland ungdomar.

Viveka uttrycker sin oro inför den negativa trenden och säger att det ett fel sätt att närma sig problemet. Hon anser att man i första hand ska försöka lösa de olika problemen som utgör grunden för psykisk ohälsa. Ångest, nedstämdhet och liknande besvär är symptom och man ska inte lära den växande generationen att dämpa symptomen. De ska istället lära sig att reda ut problemen, gå till botten, menar hon. Vidare säger Viveka att antidepressiva läkemedel fortfarande är någonting obeprövat. Hon är orolig för eventuella biverkningar som dessa preparat kan visa sig ha. Antidepressiva läkemedel har bara testats på vuxna och det är känt att läkemedel verkar annorlunda på färdigt vuxna och på växande. Dessutom anser Viveka att många ungdomar medicineras i onödan. Måttlig nedstämdhet och existentiella kriser är normala tillstånd som oftast går över av sig själva. Hon tillägger att det är normalt att må dåligt ibland.

Karin har också märkt en tydlig ökning av elever som använder antidepressiva mediciner. Även hon är orolig för de okända effekterna dessa läkemedel kan ha på långt sikt. Samtidigt påpekar Karin att det finns elever som har klarat sina studier tack vare medicineringen. Men det är en väldigt liten del av ungdomarna som mår så dåligt att de måste medicineras, tillägger hon. Tyvärr är det vanligt att ungdomarna medicineras, även då när det inte finns något egentligt behov till detta. Det tycker Karin är synd. Ett annat vanligt fenomen som hon har märkt är att användningen av antidepressiva preparat har fått en spridningseffekt. En del elever som kommer till henne anser själva att de borde medicineras, därför att några andra kompisar gör det. Spridningseffekten är mer vanlig bland flickor. I likhet med Viveka anser Karin att det är

normalt att må dåligt ibland. Också hon tycker att vi ska lära barn att reda ut sina problem, sådant som ofta ligger till grund för psykisk ohälsa, och inte lära dem att dämpa symptomen.

Peter har märkt en tydlig ökning av användning av antidepressiva läkemedel både bland ungdomar och vuxna. Till skillnad från Karins erfarenhet där eleverna ibland själva anser att de borde medicineras är de flesta av Peters patienter emot medicinering. Han anser att dessa preparat är ett bra alternativ när det rör sig om en djup kris. Han har sett den positiva effekten som medicinerna har fått hos en del av hans patienter. Han påpekar dock att medicineringen inte är någon behandlingsmetod som ska tillämpas som den enda behandlingsmetoden. Han betonar att medicineringen ska vara ett komplement till samtalsterapi. Han delar Vivekas och Karins uppfattning att antidepressiva läkemedel fortfarande är obeprövade. Vi har inte sett effekter som dessa mediciner kan ge. Även han menar att man ska vara extra försiktigt när det rör sig om barn och ungdomar. Peter anser att vi måste förändra vår syn på "mår inte bra". Det är normalt att må dåligt ibland. Han tillägger vidare att det inte är normalt att "vara på topp hela tiden". Han anser att kriser är en förutsättning till utveckling. På vägen mellan födelse och död ska man ha lite existentiell ångest, armars utvecklas man inte. Varje kris kan leda till ett bättre liv, förklarar han.

Alla tre är överens om att flickor söker hjälp oftare än pojkar. Detta innebär dock inte att flickor mår sämre än pojkar. Vivekas erfarenhet är att pojkar mognar senare och automatiskt blir det så att de söker hjälp hos henne senare. När de väl kommer är det i princip samma problem som hos flickor. Karin anser att flickor i regel har lättare att öppna sig och prata om problemet, och därmed söker hjälp i högre utsträckning. Peter tillägger att samma mönster följer in i det vuxna livet. Majoriteten av hans patienter är kvinnor. Han markerar dock att det här fenomenet är väldigt komplext och om kvinnor verkligen mår sämre eller om de är mer öppna för samtal vill han inte komma in på i det sammanhanget.

Peters erfarenhet är att de flesta av hans patienter inte är medvetna om sina egentliga problem, eller de problem som ligger till grund för deras psykiska såsom fysiska besvär. Han tillägger att det inte är något specifikt för bara ungdomar utan vanligt förekommande även bland vuxna. Oftast kommer patienterna och säger att de inte mår bra. Genom samtal kommer olika olösta problem fram. Under samtalet identifierar de sina egentliga problem. Detta är även Vivekas och Karins erfarenhet. De olösta konflikterna yttrar sig oftast i form av nedstämdhet och ångest,

som då blir de vanligaste problemen ungdomarna söker hjälp för. Alla tre påpekar dock att besvären i regel är bara symptom. Det egentliga problemet är någonting helt annat.

De vanligaste problemen bland ungdomar som Viveka träffar handlar om deras egen identitet och existentiella frågor i form av: "Var står jag nu?", "Vad vill jag?", "Varför lever jag och vad är meningen med livet?". En annan vanlig fråga är: "Vad är meningen med att vara vuxen?". Det vanligaste är att barn identifieras med sina föräldrar, och det livet föräldrarna lever lockar ofta inte de unga. Då väcks den frågan om meningen med att vara vuxen. Hon betonar att många av dagens ungdomar lever ett, för vuxet liv, vilket medför olika svårigheter som en ung människa inte kan hantera. Detta kan skapa frustration och vara en källa till psykiska besvär. Ungdomar klarar inte allt ansvar det vuxna livet för med sig, tillägger hon.

Frågor kring döden är inte så vanliga bland ungdomarna i det vardagliga livet, säger Viveka. Oftast anser man i den åldersgruppen att man är odödlig. Men när tragiska händelser inträffar aktualiseras frågan kring döden och många söker hjälp då. Vivekas erfarenhet är att ungdomarna blir speciellt tagna när unga människor dör. Under de 12 åren som hon har varit verksam på Ekskolan har 2 elever dött och då märktes hur ungdomarna blev berörda. Det är först då de inser att man kan dö, kommenterar hon. Rädslan inför döden väcker frågor om livet efter döden.

En annan vanlig anledning till att elever söker hjälp är relationsproblem, fortsätter Viveka. Det handlar oftast om problem med föräldrar, syskon, kompisar samt kärleksrelationer. Om behovet av hjälp uppmärksammas av en lärare handlar det enligt henne oftast om skolrelaterade problem.

Existentiella frågor är väldigt vanliga, även bland Peters patienter. Också hans erfarenhet är att dessa frågor aktualiseras i samband med olika kriser. Ungefär en tredjedel av alla hans patienter ställer existentiella frågor. Andra vanliga problem bland hans patienter är komplicerade hemförhållanden, missbruk, föräldrarnas skilsmässor, upprepade misslyckande i skolan o.s.v., som han kallar för yttre negativ stimuli.

Det vanligaste problemet bland eleverna som Karin träffar är skolrelaterade. Ett problem på skolan är hög frånvaro, vilket gör sig märkbart även i hennes arbete. Sedan är det mycket relationsrelaterade problem som eleverna söker hjälp för. Oftast är det flickor som kommer i

konflikt med flickor. I likhet med Viveka upplever även Karin att många av dagens ungdomar lever ett för vuxet liv. Det är ett stort problem som bör uppmärksammas, menar Karin. Ungdomar flyttar ihop oftare och tidigare än förut, vilket enligt henne skapar stora emotionella såsom ekonomiska problem för en del av dem.

Till skillnad från Vivekas och Peters patienter är existentiella frågor inte så vanliga bland de eleverna som Karin träffar. Bara en liten del, och de är inte alls så många, funderar över dessa frågor. De flesta har alldeles för roligt för att syssla med existentiella frågor, kommenterar Karin. Däremot är det vanligt med frågor som ”Jag har inget mål med min utbildning?” eller ”Vad gör jag efter skolan?”. Hennes erfarenhet är att ungdomarna inte har hunnit hitta mönster efter vilket man vill leva så det är mycket sökande i deras liv. Detta kommer dock inte i uttryck i form av de klassiska existentiella frågorna, säger Karin.

Viveka anser att dagens ungdomar inte får något hållbart svar på sina existentiella frågor. Hon säger att mycket går att hitta i böckerna men att de här funderingarna kräver någonting helt annat. Hon påpekar vikten av att prata med någon om sina funderingar. Det är viktigt att prata med någon vuxen, någon som har livserfarenhet. Viveka anser att vuxna idag drar sig för att prata om liv och död med sina barn. Det är någonting vi måste ändra på, säger hon. Även Peter anser att dagens unga inte får tillfredsställande svar på sina existentiella funderingar. Han påpekar att några färdiga svar på sådana funderingar inte finns, men att man bör få möjligheten att reflektera över dessa frågor. Det finns inte mycket utrymme för detta idag. Han betonar att det inre har försumrats i det moderna samhället.

Alla tre har upplevt att de flesta av dagens ungdomar har en tro. Det handlar dock inte om den traditionella religiositeten utan om någon slags obestämd tro. De flesta tror på någonting fast de vet inte vad. En traditionell tro är mer vanligt bland ungdomar med utländsk bakgrund, kommenterar Karin. Alla tre är överens att religion, i synnerhet andlighet, är ett mänskligt behov som de flesta människor har, oavsett vilken tid eller samhälle de lever i. Tron aktualiseras speciellt mycket i samband med olika tragedier och olyckor, då även existentiella frågor väcks. Den absoluta majoriteten tror exempelvis på ett liv efter döden. Viveka har också märkt ett behov hos ungdomarna av att tillhöra någonting större.

Peter anser att tron är en viktig skyddsfaktor mot yttre faror. Han uttrycker det så här: ”Genom att tro släpper man inte många bakterier i själen”. Han betonar emellertid att religionens roll i

människans liv är på gott och ont. Visst finns det mindre bra sidor av religion, men han menar också att vi inte kommer ifrån religionens positiva inverkan på människan. Tittar vi på sekulariseringen, som är en motsats till religiositet, hittar vi bra och dåliga sidor även där. Självklart har sekulariseringen lett till fantastiska förbättringar inom många områden, men det har även lett till splittringen. Det traditionella samhället har splittrats. Människor har blivit allt mer ensamma och vilsna. Den moderna människan lever i ett samhälle där tillgång till kunskap och information är nästan obegränsad. Enligt Peter finns det en fara med det. Han menar att ju mer kunskap man skaffar desto mer kunskap får man om hur lite kunskap man har. Han säger det inte alls är konstigt att många känner sig förvirrade idag. Han är övertygad om att det finns ett samband mellan sekulariseringen och den ökade psykiska ohälsan bland människor idag. Han avrundar med: ”Visst kan sekulariseringen, med allt vad detta innebär, till en viss del förklara att så många människor inte mår bra idag”.

I likhet med Peter anser även Karin att religionen kan påverka människor både positivt och negativt. De negativa effekterna har hon kunnat se exempelvis bland unga som tillhör de olika frireligiösa rörelser som finns idag. Uppfattar man emellertid religionen på ett korrekt sätt kan religionen vara till stor hjälp under livets gång. Men man måste tro på det, annars blir man förvirrad, påpekar hon. Tror man på det som religion förespråkar så kan religionen hjälpa människan att orientera sig i tillvaron, speciellt i samband med svåra upplevelser. Tron skänker människor en trygghet. Mycket av sitt eget ansvar kan man lägga på religionen och på så sätt underlätta för sig själv. Vår samtid kännetecknas av, till synes, obegränsade valmöjligheter, vilket är på gott och ont. Självklart är det bra att vi själva får välja och bestämma över våra liv så långt det går, men att välja kan även skapa ångest. På det sättet var det kanske enklare förut, menar Karin. Sekulariseringen medförde en rad förändringar inom alla livssfärer. Den utvecklingen har påverkat människor både positivt och negativt. Men att hitta något samband mellan sekulariseringen och psykisk hälsa är ingen enkel fråga, avslutar Karin.

Viveka har den uppfattningen att religionens funktion i människans liv beror främst på hur vi använder den. Använder vi religionen på ett korrekt sätt kan denna underlätta tillvaron. Förklarar vi oss emellertid för mycket på religionen hämmas vår personliga utveckling. Ett destruktivt förhållningssätt till religionen kan leda till psykiska störningar. Viveka ser en fara med religionens ”färdiga” svar på allt, inte minst på existentiella frågor. Hon menar att ingen kan ge oss svar på allt. Svar på frågor kring liv och död är omöjliga att ge, därför att dessa inte finns. Visst kan det bli frustrerande att inte få svar på vissa funderingar men det är viktigt att acceptera

att livet fungerar så. Hon påpekar att det är viktigt att möta livet så som det är och inte försöka fly från verkligheten. Enligt henne kan det finnas en fördel med vår samtid där människan är fri i sitt tankesätt. Sekulariseringen har lett till att det inte finns givna sanningar längre. Allting har blivit relativt. Dagens ungdomar har lärt sig att ifrågasätta det som förut var självklart. Det vetenskapliga tänkandet har lett till att allt, även vetenskapen själv, blir ifrågasatt av den moderna människan. Viveka tycker att det kritiska tänkandet utgör en förutsättning till utveckling. Viveka ser mycket positivt på den utvecklingen som sekulariseringen har resulterat i. Visst finns det även mindre bra sidor av den här processen, men så är det med allt. Vårt problem är kanske att vi är vana att måla allting i svart eller vitt, avslutar Viveka och säger: ”Det är omöjligt att besvara frågan om hur sekulariseringen påverkar människor i en svart vitt version.”

9. Diskussion

Vi lever i ett samhälle där det finns ett överflöd av information. Det mesta kartläggs och förs in som statistik för att sedan presenteras i form av TV-nyheter. Det forskas som aldrig tidigare och olika resultat uppnås. Det som är sant idag behöver inte vara sant imorgon. Larmrapporter om att dagens ungdomar inte mår bra har dock under de senaste åren kommit i en strid ström. Den psykiska ohälsan är ett ökande problem bland alla åldersgrupper men speciellt bland unga människor. Det räcker för mig att ta en titt bland mina egna unga vänner och släktingar för att dra samma slutsats. Samtalsterapi och antidepressiva läkemedel har blivit en normal del av tillvaron för många människor i min omgivning. Som det framgår ur denna undersökning så är det någonting som går igen i hela samhället. Paradoxalt nog har människorna aldrig levt under bättre levnadsvillkor än dagens människor i det västerländska samhället. Det faller sig därför naturligt att fundera över vad det är i vårt samhälle som gör att nutidens människor mår sämre än tidigare?

Påverkad av den rådande trenden i vårt samhälle att sätta en hälsosynpunkt på det mesta valde jag att se sekulariseringen just ur ett hälsoperspektiv. I arbetet försökte jag att hitta eventuella samband mellan sekulariseringen och den ökande psykiska ohälsan. Utgår vi från det faktum att religion är ett fenomen som har funnits i alla tider och kulturer och således förefaller utgöra en grundläggande del av den mänskliga kulturen, är det rimligt att tro att det är den som fattas i den sekulariserade människans liv.

Våra teknologiska framgångar har lett till att vi har hittat olika sätt att utnyttja naturen för vår egen vinnings skull. Vi lämnade Gud och valde att gå vår egen väg, den här gången enbart med tron på oss själva. Vi skapade ett välfärdssamhälle utan dess like. Med de materiella vinsterna byggde vi ett samhälle som är avsett att ta hand om människor på ett sätt som saknar motstycke i historien. Vi är således inte beroende av varandra på samma sätt som förut. Alla har rätt till en egen bostad och ingen ska behöva leva under ett ekonomiskt existensminimum. Vill vi bilda familj har vi rätt till en större bostad, där barnet redan från födseln kan ha ett eget rum. Blir vi sjuka eller äldre och oförmögna att ta hand om oss själva finns det olika institutioner där vi kan bo fram till dess att vi avlider.

Högteknologin som kännetecknar vårt välfärdssamhälle har gjort att vi är mer mobila än förut. Vi kan i princip resa till världens alla möjliga hörn och komma i kontakt med andra kulturer och

religioner. Detta kunde våra förfäder bara drömma om. Vi säger att världen har krympt. Den moderna världen strävar mot en globalisering, där gränser mellan länder, i synnerhet de rika länderna, suddas ut. Internet har öppnat upp för nya möjligheter när det gäller att färdas i den gränslösa världen. Globaliseringen är dock inte bara ett världsligt fenomen utan också ett himmelskt. Med hjälp av Internet kan vi på en sekund komma till en hemsida där alla möjliga Gudar finns, bara man vet hur man söker på Internet. Gränserna har alltså även suddats ut inom den andliga sfären.

Ett annat fenomen som kännetecknar vårt samhälle är en överkonsumtion av varor. Utbudet är enormt och genom reklamen och förändrade levnadsvanor skapas behov hos oss konsumenter. Det är t o m så att om vi är missnöjda med vårt fysiska utseende är det ofta möjligt att köpa det som fattas, bara man betalar.

Det enda som stör den idylliska bilden är att allt fler människor, speciellt ungdomar, inte mår bra. Tillich talade om vår tid som ångestens tidsålder. Om människor i tidigare samhällen hade läst om detta skulle de säkerligen uppfatta det som osannolikt. Hur kan det vara möjligt att inte må bra om man lever i en sådan utopisk tillvaro, där allting är möjligt? Man kan t o m åka till månen. Trots alla de möjligheterna som vi har idag blir uttrycket ”jag mår dåligt” allt vanligare.

Visst lever vi i ett välfärdssamhälle och vi har alla de materiella ”prylarna” som finns att köpa, men vi är ensamma. Ironiskt nog är vi ensammare än någonsin samtidigt som vårt samhälle har kommit längre än någonsin i sin globaliseringsprocess. Redan från födelsen har det ”moderna” barnet sitt eget rum där det är ensamt. Visst har vi producerat olika dockor som låter som i mammas mage och babylarm, men det som fattas är en förälders värme. När barnet är ett år börjar det ofta på dagis, inte så sällan 8-9 timmar per dag. På kvällen sitter barnet ofta framför datorn eller TV:n i sitt rum, ensamt igen. När barnet fyller 18 år flyttar det hemifrån. Dessutom existerar inte den traditionella kärnfamiljen längre och många barn är skilsmässobarn. Ordet hem kan således för många barn innebära olika adresser som de pendlar mellan under hela sin uppväxt. Lika ensamt som det lilla barnet började sitt liv avslutar den gamla människan sitt liv på något ålderdomshem.

På vägen mellan födelse och död aktualiseras de existentiella frågorna. Perioden mellan 16-20 årsåldern händer det oerhört mycket i en ung människas liv med alla hormoner som rusar i kroppen. Dessutom är det en övergångsperiod där man lämnar barndomen och träder in i det

vuxna livet. Man känner sig osäker. Som Karin uttrycker det har man inte hunnit hitta mönstret för hur man ska leva sitt liv. Naturligtvis aktualiseras då de existentiella frågorna och behovet av att hitta meningen med livet blir stor. Hur vi uppfattar meningen med livet styr mycket hur vi ska utforma våra liv. Ska man komma in i det vuxna livet måste man se en mening i att vara vuxen.

I den ensamhet många ungdomar lever i får de ingen respons på sina funderingar. Många gånger har de ingen att prata med, och det är främst genom möte med andra man lär känna sig själv. Förr i tiden levde människor nära varandra, så då hade man alltid någon att prata med. Dessutom hade man religion att vända sig till. Religionen tjänade sitt syfte i och med att man trodde. Sekulariseringen har gjort att människan inte förlitar sig på de religiösa teorierna längre, så det alternativet är inte aktuellt för dagens unga. Mycket av det som står i bibeln kan inte vetenskapligt bevisas och stämplas således som irrationellt. Dessutom är en stor del av ungdomarna inte ens bekanta med vad som står i bibeln, vilket får till följd att de själva inte kan bedöma om det är någonting som de vill tro på. I kyrkan har de kanske bara varit en endaste gång - när de döptes. Vi har stämplat religion som någonting ogiltigt för vår tid i och med att vi anser att vi inte längre är naiva att tro på det som religionen erbjuder. De vetenskapliga framstegen har gjort att vi helt har förkastat religionen.

Det ligger i sakens natur att när två olika synsätt på världen konkurrerar med varandra om företräde till tolkningssätt blir det oftast så att vardera sidan förkastar varandras idéer. Trots att religion och vetenskap sysslar med helt olika områden, kyrkan med det transcendenta och vetenskapen med det immanenta, så har det historiskt sett inte kunnat dra jämnt med varandra. Vi lever i en tillvaro där vetenskapen har monopol på att förklara världen för oss. Istället för att nyansera den bilden med religionens förklaringar så förkastades religionen helt. Genom historien har religionen givit oss svar på de eviga existentiella frågorna och i och med detta givit oss en mening i tillvaron. Genom religionen har vi fått normer och värderingar som har skapat en trygghet bland oss människor. Trots att en rad forskare, däribland Freud, har kritiserat religionen och ansett att den påverkar människor negativt kommer vi inte ifrån religionens positiva sidor. Naturligtvis stämmer det att religionen har sina negativa sidor men ett problem i dagens samhälle är att vi inte ens har bevarat de positiva sidorna som religionen försåg oss med. Jung tillhör den skara forskare som betonar religionens positiva effekt på människans psykiska hälsa. Trons positiva effekter på människor är något som även de tre intervjuade kuratorerna betonade mer eller mindre. Religion är ett fenomen som har en lång tradition och uppenbarligen

har den fyllt en viktig funktion under många år. Jung påstår att religionen är ett allmänmänskligt fenomen. Han skriver att den människa som isolerar sig från den kollektiva religiositetens myter och symboler riskerar att bli en kluven människa. Enligt min mening är det just det som har hänt dagens samhälle och dagens människor, fast de har inte isolerat sig frivilligt. Den kollektiva religiositeten finns inte längre. Som det framgår ur det här arbetet blir allt fler människor privatreligiösa istället. Den privata religiositeten ser jag som ett behov av en tro, trots den statliga sekulariseringen. Ur arbetet framgår tydligt att dagens ungdomar inte är sekulariserade. De flesta tror på någonting och jag har den uppfattningen att det är viljan till meningen som ligger till grund för deras privata religiositet.

Problemet som vi har idag är att vi inte har ersatt de förklaringar som religionen har givit människan från tidernas begynnelse med någonting annat. Vi lever i ett samhälle där det inte finns givna normer eller värderingar, så som det framgår ur undersökningen råder det en livsåskådningsmarknad. Vad vi ska tro på bestämmer vi i princip själva. Tillvaron präglas till synes av fria val som många gånger skapar frustration och ångest: "Valde jag rätt?". Förut var tillvaron ganska så förutbestämd med tanke på att man inrättade sig i religionens ledband, och man ifrågasatte den inte. Vi orienterar oss däremot i ett mönster som inte självklart ger livet någon struktur, mening och innehåll. Det måste vi hitta själva i en värld som präglas av relativism.

Och vad gör man när den existentiella ångesten blir för stor? Visst finns det en hel uppsjö av böcker och en massa information på Internet där man kan hitta kunskap om livet, men oavsett hur duktig man är på att söka sina svar i litteratur så finns det inget som går upp emot att möta en annan människa. I vår till synes perfekta värld har vi inte något utrymme för vårt inre liv. Det finns inget givet forum där vi kan diskutera de funderingar som gör oss till det vi är -människor. I skolan får vi lära oss matematik och om andra länder, vi ska lära oss många språk och mycket om datorer, som är vår framtid. Tyvärr kan man inte lära sig mycket om själva livet, det som man behöver mest. Skolan erbjuder obegränsade möjligheter till olika kompetensutvecklingar inom exempelvis teknik, men var någonstans skaffar man sig kompetens att vara en människa? Jag tycker att i stället för att se datorer som vår framtid ska vi uppgradera människovärdet. Det är inte svårt att göra samma iakttagelser som den skotske psykiatrikern Ronald Laing gjorde: att vårt samhälle har satsat allt på den yttre sfären, medan känslolivet har blivit försummat. Vi behöver dock en balans mellan det yttre och det inre för att vi ska må bra. Vår teknikfixering har lett oss bort från oss själva och det mänskliga i oss.

De ångestfyllda ungdomarna har möjlighet att vända sig till någon skolpsykolog eller skolkurator utan att veta vad deras psykiska smärta beror på. De vet bara de ”mår dåligt”. De tre intervjuade kuratorerna har samma erfarenhet av det. Till skillnad från Viveka och Peter som anser att många ungdomar har existentiella funderingar så vidhåller Karin att de flesta av ”hennes” elever har alldeles för roligt för att hinna med att fundera på sånt. Min uppfattning är dock att dessa elever visst funderar över livet men kanske uttrycker det genom andra frågor som: ”Vad ska jag göra efter skolan?”.

Färgad av det vetenskapliga tänkandet försöker kuratorn lindra symptomen på den existentiella krisen genom att tillämpa orsak-och-verkan-principen. Denna princip isolerar dock människan bara till vad hon är i relation till andra, medan hennes relation till sig själv försummas. Den existentiella principen hamnar ofta i bakgrund. Misslyckas detta så har vi alltid mediciner att tillgå. Vi människor letar ständigt efter lösningar och preparat för att dämpa vår oro, smärta och ångest. Trots att samtliga intervjuade kuratorer uppmärksammar att användandet av antidepressiva medel ökar hävdar de båda kvinnorna att den psykiska ohälsan bland ungdomar inte har ökat, utan att det är vår syn på ungdomars ohälsa som har förändrats. Jag håller med om att vår inställning till barnens psykiska ohälsa har fått en annan innebörd än tidigare fast inte så som Viveka och Karin menar. De har den uppfattningen att tidigare så nonchalerades ungdomars existentiella kriser och förklarades ofta med: ”Det går över”. Och visst, många ungdomars problem gick och går över men långt ifrån allas. Nu när ungdomar inte har någon att prata med om de ”rätta svaren” så riskerar de att må sämre under än längre tid. Precis som Viveka säger så backar många föräldrar idag när deras barn vill prata om känsliga saker som liv och död. Dagens vuxna, som är första generationens sekulariserade människor, kan inte hantera sådana frågor på ett tillfredsställande sätt. Vi lär våra barn utifrån det vi själva är. En följd av detta blir att föräldrar och andra vuxna förlitar sig på vetenskapen och medicinerna.

Avslutningsvis vill jag säga att mitt undersökningsområde är väldigt komplext eftersom det handlar om så komplexa fenomen som religion och sekularisering. Då dessa fenomen tränger in i de flesta samhälls- och livssfärer där de samspekar med andra företeelser är det således svårt att isolera dem ifrån de andra. Jag har kommit fram till att det finns samband mellan sekulariseringen och den psykiska ohälsan bland ungdomar. Samtidigt har jag observerat att det inte enbart är sekulariseringen som ensam är orsak till detta. Jag hävdar att det finns flera faktorer som exempelvis avsaknad av den traditionella kärnfamiljen, teknikfixering samt

urbanisering som påverkar ungdomarnas psykiska välbefinnande. Därför anser jag att man inte kan isolera ett av dessa fenomen som ensamt ansvarig för den negativa trenden.

Min uppfattning är att sekulariseringen till en viss del påverkar den psykiska hälsan negativt men vi kan inte enbart förändra sekulariseringsprocessen utan vi måste förändra hela samhället om vi ska bryta den negativa trenden. Jag har inte något förslag på någon enkel lösning på denna problematik men inser att en förändring måste ske. Utan friska ungdomar har vi ingen framtid.

10. Källförteckning

Litteratur

Bergstrand, G., *Tro och Misstro*. Stockholm 1988 Bonniers Multimedia lexikon 1998

Dahlin, B., *Om undran inför live (Barn och livsfrågor i ett mångkulturellt samhälle)*.

Studentlitteratur, Lund 2004

Geels, A., Wikström, O., *Den religiösa människan*. Finland 2001

Sjödin, U., *Mer mellan himmel och jord?* Angered 2001

Svenska Dagbladet, *Allt fler blir privatreligiösa*, Göteborg 1985

Willebrands, J., *Bibel, ekumenik och sekularisering*. Stockholm 1968

Wulff, D., *Religionspsykologi 2*. New York 1991

Internet

<http://hem.passagen.se/fosforos/arte35.htm?k> (2005-03-01)

<http://www.sverigesinre.nu.canit.se> 2005-03-01, Socialstyrelsen - Folkhälsorapport 2001

<http://www.riksdagen.se/debatt/0001/prot/52/52S00125.ASP>. 2005-04-11, Snabbprotokoll
2000/01:52

http://quickresponse.nu/qanda__show.asp?node=4&quest=57

Dagens Nätupplaga 05 04 27 Nätdoktor.se

Bilaga 1. Intervjufrågor

- Hur många elever har den här skolan?
- Hur länge har du arbetat på den här skolan?
- Har du märkt någon ökning av psykisk ohälsa bland ungdomarna?
- Tycker du att mediebilderna om ungdomarnas psykiska ohälsa överensstämmer med verkligheten?
- Hur många patienter har du just nu?
- Hur mår de ungdomar du träffar?
- Vilka är de vanligaste problemen ungdomarna söker för?
- Är det fler pojkar eller flickor som söker hjälp?
- Vad anser de själva att deras problem beror på?
- Vad anser du att deras problem oftast beror på?
- Är existentiell ångest ett vanligt problem bland de ungdomar du träffar?
- Funderar ungdomarna som du träffar på livsfrågor?
- Tycker du att de får något tillfredställande svar på sina funderingar i dagens samhälle?
- Hur anser du att sekulariseringen påverkar ungdomarna?
- Samhället är sekulariserat. Är ungdomarna också sekulariserade?